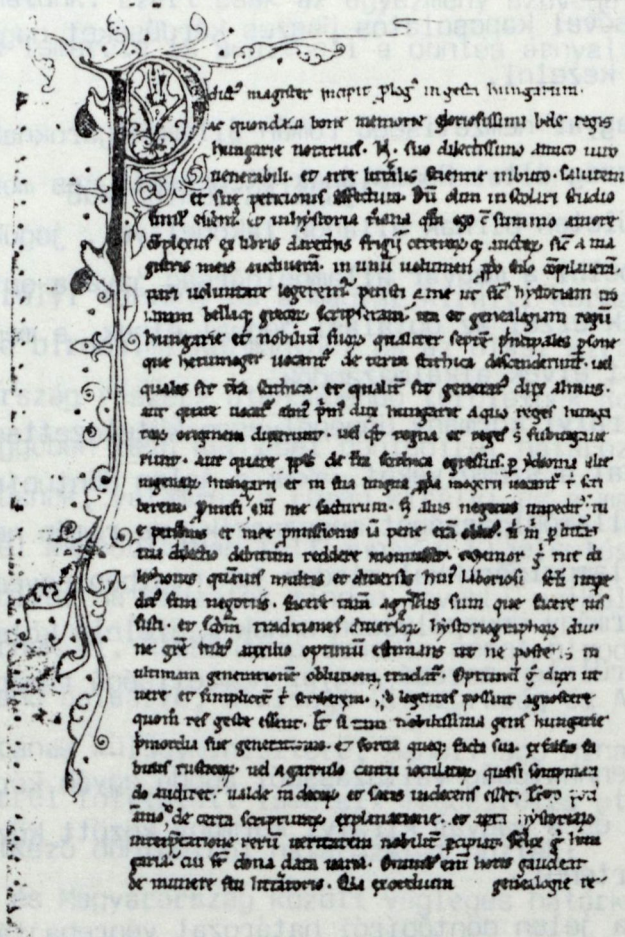

A Bécsből 1933-ban hazakerült kéziratok két nagy csoportra oszthatók. Először emlitenénk azokat a darabokat, melyek páratlan történelmi értékkel bírnak, másodikként azokat, melyeknek történelmi becsük mellett nagy a művészi fontosságuk is.

A történelmi emlékek sorát mindjárt a magyar múlt egyik legfontosabb darabja, Anonymus Gesta Hungarorum nyitja meg. A Bécsből hozott kézirat a műnek a XIII. század második feléből származó, egyetlen fennmaradt másolata, mert az eredeti példány elveszett.

A XIV. század közepéről való Magyarországnak egy másik, 1342-ig terjedő krónikája, az ún. Acephalus-(fejetlen)-kódex, melyet azért neveznek így, mert elején csonka. Hiányzik belőle a hun krónika és a magyar történelemnek az 1002. évig terjedő része.

Későbbre hagyva a képes krónika ismertetését, harmadik az ún. Thuróczy-kódex, mely a magyar nemzet történetének a Képes Krónikával egyező

1476. évi másolatát tartalmazza az őskortól 1342-ig, ezenkívül első királyaink törvényeinek legrégebbi gyűjteményét.

Végül megemlítjük még az ún. Sambucus-kódexet, Magyarország krónikáját Kézai Simon mester előszavával. A történet az ősidőktől 1342-ig terjed, másolták 1493-ban Itáliában.

Minde krónikák a magyarság múltjára vonatkozó tudásunk egyik legfontosabb alapjai, s felbecsülhetetlen kincsei a magyar nemzetnek.

Nyelvészeti szempontból nagyjelentőségű az 1460-as évekből való Révai-kódex, mely az Ótestamentum legrégebbi magyarnyelvű fordításának egy részét tartalmazza, és az 1474-ből származó Birk-kódex, mely a legrégebbi magyarnyelvű szerzetesi szabályokat tartalmazza.

Tartalmánál fogva érdekes egy latin nyelvű kézirat az 1463. évből, legrégebbi fennmaradt tankönyveink és iskolai jegyzeteink egyike.

Minden tekintetben nagyfontosságú emlék II. Ulászló király számadáskönyve, melyet csáktornyai Ernuszt Zsigmond pécsi püspök, királyi kincstartó vezetett az 1494-95. évek bevételeiről és kiadásairól.

A XVI. századból is van néhány fontos kézirat az 1933-ban visszaszerzettek közt: Szerémi Györgynek, ki előbb II. Lajos, majd Szapolyai János király udvari káplánja volt, Emlékiratai Magyarország romlásáról, az 1545-47. évekből; továbbá az ún. Quadripartium (Négyeskönyv), az érvényben lévő magyar közjognak, magánjognak és perjognak 1548-i rendszerbefoglalása, mely azonban törvényerőre nem emelkedett; végül az ún. Ilosvay-kódex, a magyar királyok törvényeinek és országgyűlési végzéseinek Ilosvay István egri prépost által összegyűjtött második legrégebbi gyűjteménye, Szent Istvántól 1544-ig, később kiegészítve 1576-ig.

A művészi becsű kéziratokhoz vezet át két egyházi tartalmú kódex. Az egyik egy Calendarium, Necrologium et Diurnale Strigoniense 1375 előttről, diszes tolliniciálékkal. Egyetlen színes iniciáléja a Nagy Lajos király alatt divott olaszos modort mutatja.

Csinos címlapja van egy Esztergomi Breviariumnak is a XV. század második feléből, mely minden jel szerint Esztergomban is készült.

A kódexek közül jelentőségben magasan kiemelkedik a szövegi és művészi szempontból egyaránt fontos, Bécsi Képes Krónika néven ismertes, miniatúrákkal gazdagon díszített Kálti Márk-mű, mely a magyarságnak a legkorábbi magyar gestákból és krónikákból első ízben egységes keretbe rendezett történetét tartalmazza, a kezdetektől egés-

szen az 1333. esztendeig. A szöveg 1358-ra van keltezve. Ami számunkra a Képes Krónikát különösen becsessé teszi, az, hogy festéseinek minden olaszos jellege dacára, egészen bizonyos, hogy Magyarországon készült, s Nagy Lajos király udvari festőjének remeke. A festések arra vallanak, hogy olyan ember készítette őket, aki a magyar legendákat, a magyar történelmet igen jól ismerte. A legendákat illetően Szent István és Szent László története az, melynél a miniátor többet mond, mint a krónikás. Szent Istvánnál a szöveg csak átsiklik a születés körülményein, de a festmény pontosan elmeséli a legenda Hartvik-féle változatát. A Szent László - legendánál is csak a kép ábrázolja azt, hogy a szent király testét a kocsi minden segítség nélkül vitte Váradra.

A Képes Krónika után művészi szempontból legfontosabb az a tizenhat kézirat, mely Mátyás király könyvtárából származik, s azok közt is elsősorban a Philostratos. Ez a dúsan diszitett kódex nemcsak a legszebb Corvin-kódex magyar földön, hanem egyike e kor legremekőbb firenzei kézíratainak. Két kezdőlapja roskad a diszitésektől, de mégsem túlterhelt. A második címlapon olyan ábrázolást találunk, mely a Corvin-kódexekben egyedülálló, mert ezekben a nagy királynak mindig csak az érmek után készült arcképeit láthatjuk. Ez pedig - meglepő módon - életének nagy eseményét örökíti meg: Bécsbe való bevonulását. A művész eszményesítve, fiatalon és karcsún ábrázolja a királyt, diadalkocsin állva.

A firenzei művészetet a Corvin-kódexek között még néhány egyszerűbb kézirat képviseli: Chalcidius, Asconius Pedianus, továbbá Nagy Szent Vazul egy antiplatonikus műve, mely utóbbi azért is nagyon érdekes darab, mert a címerek tanúsága szerint Vitéz Jánosé volt, mielőtt a Corvinába bekebelezték. Mátyás cimere alatt ugyanis - átvilágítva - fölfedezhető Vitéz János cimere.

Ezekbe a készen - a már ekkor is meglévő - könyvpiacra vásárolt vagy más gyűjtők gyűjteményeiből származó művekbe Mátyás király budai könyvfestő- és könyvkötő műhelyében festették a király cimerét.

A budai műhelynek igényesebb termékei is kerültek ekkor haza, mégpedig egy Regiomontanus-kézirat és egy nagy Antiphonale. A Regiomontanusban két kéz munkája különböztethető meg: a címlap firenzei, egy belső lap diszitése pedig magyar ember műve.

Firenzei és budai munkák mellett találunk még egyéb iskolákból származó kódexeket is. Ilyenek az umbriai iskolára valló Quintilianus-kódex, melyet Itáliában vásároltak meg Mátyás király számára; és Beatrix királyné színeken pompázó Agathias-kézirata, melyet Nápolyban készítettek számára 1483-84-ben.

Mátyás királyén kívül Vitéz János könyveiből is akad kettő a szerzemények közt. Az egyikről már szóltunk, de a másik is rendkívül értékes darab. Tribrachus modenai költő Vitéz Jánosnak ajánlott Eclogáit tartalmazza, s mint ilyen, beszédes emléke annak, mily nagy tekintélye volt az esztergomi érseknek hazája határain kívül is. A díszes kódex címlapját, melyen Vitéz János eszményi arcképe s a szerző képmása is látható, egy kitűnő firenzei mester készítette.

Nagyon fontos kötet histografusának, Antonio Bonfininek Symposion című munkája, melyet a szerző hozott magával Itáliából, mikor 1485-ben Mátyás szolgálatába lépett. A munkát Beatrix királynőnek ajánlotta, kinek cimere és eszményi arcképe a címlapon látható.

Mindezt összevetve 37 kézirat került hosszú vándorlás után haza Bécsből 1933-ban. Közöttük óriási jelentőségű darabok, melyek történelmünknek, nemzeti művelődésünknek felbecsülhetetlen értékei.

(A Magyar Művészet c. folyóirat 1933/10. száma alapján)